

Antonín Basch – učiteľ Imricha Karvaša

Ivan Figura

Antonín Basch

V roku 1924 v mesačníku *Prúdy* uverejnili Imrichovi Karvašovi – ešte ako poslucháčovi Právnickej fakulty Komenského univerzity v Bratislave jeho prvú odbornú publikáciu – článok *Vzťah daní a priemyslu*¹. Článok vyšiel na pokračovanie na dvanástich stranách vo štvrtom a piatom čísle ôsmeho ročníka tohto popredného slovenského mesačníka. Začínajúci autor sa v článku pokúsil odpovedať na jednu z najdôležitejších otázok fiškálnej politiky štátu: „nakoľko môže štát dane zvyšovať, aby tým nezasadil ranu produktívnemu kapitálu.“² Príspevok JUC. Imricha A. Karvaša uviedla redakcia vyhlásením: „Uverejňujeme túto prácu zo seminára docenta Dr. Antonína Bascha na bratislavskej univerzite na dôkaz, že máme živý záujem o vedeckú činnosť našej mládeže.“³

Stretáme sa tak s menom Karvašovho učiteľa národného hospodárstva, ktorý stál pri jeho prvých vstupoch do sféry ekonomického bádania a v ňom najmä do problematiky, v ktorej Karvaš zaujal dôležité miesto v hospodárskych dejinách Slovenska, do problematiky meny.

Doc. JUDr. Antonín Basch bol významný ekonóm predvojnovy Československa. Po skončení vojny však zostal v USA, a preto sa o ňom po roku 1948 v Československu nehovorilo.

Narodil sa 5. júna 1896 v Havlíčkovom (vtedy Nemeckom) Brode. Právo študoval v Prahe a vo Viedni. Promovali ho v roku 1919 na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe.

Ihneď po skončení štúdiá nastúpil ako samostatný referent do Kontrolného a kompenzačného úradu pre medzinárodný obchod na Ministerstve obchodu, priemyslu a živností v Prahe. V rokoch 1920 až 1922 bol prednostom expozitúry tohto úradu v Berlíne a zúčastnil sa na prípravách obchodnej zmluvy ČSR s Nemeckom. V rokoch 1923 až 1926 pracoval ako sekretár Ústredne československých obchodných a živnostenských komôr.

V tomto období pokračoval vo svojich ekonomických štúdiách. Autorka jeho dosiaľ najucelenejšej biografii⁴ Alena Jindrová uvádza, že navštevoval semináre vtedajších popredných ekonómov – v Prahe profesora Grubera, vo Viedni Ludwiga von Misesa a Karla Pribrama, v Berlíne profesorov Wagemanna, Sombarta, Herknera a Seringa. V nich spracovával témy: vývoj a nové smery diskontnej politiky, otázky meny, postavenie a úlohy cedulových bánk. Nadviazal na to pobytom v štatistickom oddelení Ríšskej banky nemeckej, kde študoval jej fungovanie. Vyžiadalo si to ministerstvo financií v rámci príprav na založenie československej národnej banky.

Titul docenta z odboru národné hospodárstvo získal 12. marca 1923 na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej.

S bratislavskou právnickou fakultou sa spája už v roku 1922, keď vyšiel ako prvý zväzok Knihovny Právnickej fakulty Univerzity Komenského jeho

117-stránkový spis *Teorie inflace*⁵, jedno z najpozoruhodnejších československých diel o inflácii. V prvej časti sa v ňom venoval objasneniu podstaty peňazí a ich významu v hospodárskom živote, v ďalšej, najrozsiahlejšej, sa zameril na vlastnú problematiku inflácie – na jej definície, príčiny a následky, v záverečnej časti analyzoval, ako inflácia a jej odstraňovanie pôsobi na hospodársku rovnováhu.

Na fakulte pôsobil v rokoch 1922 až 1925.

Pre Imricha Karvaša a ostatných poslucháčov začínajúcej fakulty to znamenalo, že poznatky z národného hospodárstva a finančnej vedy získavali od pedagóga, ktorý síce nebol profesorom, ale napriek tomu už v období svojho účinkovania v Bratislave patril k vtedajším uznávaným československým ekonómom. Časopis *Prúdy* ho v tom čase zaradil medzi „našich vynikajúcich národohospodárov“ popri profesorovi Englišovi a senátorovi Horáčkovi.⁶

Už počas svojho pôsobenia v Bratislave Basch publikoval v poprednom ekonomickom časopise *Obzor národohospodársky*, a to v roku 1923 dva príspevky *Menové experimenty v Nemecku* a *Valutový dumping* a v roku 1924 rozsiahly článok *Obchodně-politické otázky československé*. Prednášku *Hospodářský a měnový rozvrat v Německu*, ktorú mal v januári 1923 v Českej spoločnosti národohospodárskej v Prahe, vydali vo forme brožúry. V bratislavskom vydavateľstve Academia vyšla knižne jeho rozšírená prednáška *Měnová reforma v Nemecku*, ktorú predniesol 17. januára 1925 v Právnickej jednote v Bratislave.

S ministrom Ing. Janom Dvořáčkom spracoval v roku 1925 pre potreby Spoločnosti národov pojednanie o rakúskych hospodárskych pomeroch *Rakousko a jeho hospodářská existence*, ktoré vydali knižne aj v angličtine a francúzštine.

Antonín Basch zohral neoceniteľnú úlohu v odbornom smerovaní Imricha Karvaša nielen v rámci svojich bežných pedagogických povinností vo výučbe predmetu národné hospodárstvo, ale navyše ako podporovateľ tvorivej činnosti talentovaného študenta, o čom svedčí už spomenuté

1 KARVAŠ, I.: *Vzťah daní a priemyslu*. In *Prúdy*. 1924, roč. 8, č. 4, s. 240-246, č. 5, s. 300-304.

2 KARVAŠ, I.: *c. d.*, s. 241.

3 *Tamže*.

4 JINDROVÁ, A.: *Antonín Basch*. In *Havlíčkovsko: vlastivědný sborník 25. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny et al.* 2011, s. 145-161.

5 BASCH, A.: *Teorie inflace*. Bratislava: Knihovna Právnické fakulty Univerzity Komenského, 1922.

6 *Naši národohospodárski odborníci o drahote a o chystaných opatreniach národného zhromaždenia*. In *Prúdy*. 1924, roč. 8, č. 7, s. 450-45.

7 KARVAŠ, I.: *Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu*. Kniha. Právnickej fakulty Univerzity Komenského zv. 22. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1928. Predslov s. III.

8 *Komentár k daňovej reforme. Část III: Zákon o stabilizačných bilanciách* (napsali K. Bajer, Doc. Dr. A. Basch). Praha 1927.

9 Basch, A.: *Československé hospodárství v krizi*. Praha, Impresa, 1937, s. 27.

publikovanie Karvašovej študentskej práce „zo seminára docenta Dr. Antonína Bascha“ v časopise *Průdy*.

Najprínosnejšie však boli Baschove podnety pre Karvašovo zameranie sa na problematiku meny a financií. Práve na ňu sa orientoval počas svojho študijného pobytu vo Francúzsku, ktorý mu umožnilo štipendium francúzskej vlády. Jeho výsledkom bola Karvašova 180-stranová kniha *Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu*⁷.

Ako si dvadsaťpäťročný Karvaš cenil prínos Antonína Bascha k úspešnému výsledku svojho študijného pobytu vidno z poďakovania v predslove knihy: „Súkr. doc. Dr. Antonovi Baschovi, prednostovi študijného oddelenia Národnej Banky, ďakujem za to, že ako učiteľ národného hospodárstva na Univerzite Komenského dal podnet k tejto práci a za jeho cenné rady a doporučená na svetoznámych národohospodárov v Paríži.“

O akých „svetoznámych národohospodárov“ išlo, dozvedáme sa z predslovu Karvašovej knihy, v ktorom im vyjadroval svoju vďaku za pomoc. Patril k nim profesor parížskej právnickej fakulty centrálnej banky Banque de France. Ďakoval mu za jeho „veľmi cenné rady“. Ďalším bol profesor parížskej právnickej fakulty *Albert Aftalion*. Jeho spis *Monnaie, prix et change. Experiences récentes et théorie* Karvaš charakterizoval ako „podrobné a krásne štúdium o tejto otázke“. S osobitným poďakovaním spomenul prednostu študijného oddelenia Banque de France *Pierra Quesnaya*, pretože „doporučená jeho mi umožnili štúdium pôvodných spisov a prameňov v Ministerstve financií, v Štátnom štatistickom úrade a v rôznych iných inštitúciách.“

Karvaš sa v prvých troch kapitolách svojej knihy postupne zaoberal menovým vývojom vo Francúzsku v rokoch 1914 až 1919, teda počas vojny, potom v povojnových rokoch 1920 až 1926, a návrhom menovej reformy a jej výsledkami. V záverečnej kapitole sledoval, aké nové poznatky z francúzskeho vývoja vyplývali pre menovú teóriu.

V tejto časti hojne citoval dielo Antonína Bascha *Teorie inflace*. V súlade s ním kritizoval kvantitatívnu teóriu inflácie Irvinga Fishera a rovnako ako Basch hlásil sa k dôchodkovej teórii inflácie. A nielen hlásil, ale na konkrétnych francúzskych údajoch dokazoval jej správnosť. Pre defláciu používal podobne ako jeho učiteľ názov kontrakcia.

Antonín Basch v čase vydania Karvašovej knihy pôsobil už v Prahe. Bol prednostom študijného oddelenia Národnej banky československej a v tejto funkcii – neskôr ako riaditeľ študijného oddelenia – pracoval v rokoch 1926 až 1933. Oddelenie vypracúvalo analýzy ekonomického vývoja z hľadiska potrieb menovej politiky a navrhovalo prípadné riešenia vedúcim orgánom národnej banky.

V roku 1926 absolvoval služobnú cestu do Maďarska a Rumunska, zameranú na získanie poznatkov pre prípravu československého záko-

na o stabilizačných bilanciách. Po prijatí zákona napísal k nemu spolu s K. Bajerom rozsiahly komentár.⁸

Minister financií Engliš ho v októbri 1926 ustanovil za člena užšieho výboru a zároveň sekretára Komisie pre zistenie verejného zaťaženia. V roku 1928 ho poverili zorganizovať na ministerstve financií študijné oddelenie. V roku 1930 ho vymenovali za československého zástupcu v Banke pre medzinárodné platby a pracoval polroka v jej oddelení pre vzťahy s centrálnymi bankami. Okrem toho bol tiež členom Hospodárskej rady Malej dohody.

Schopnosti Antonína Bascha neušli pozornosti správnej rady Spolku pro chemicku a hutní výrobu, ktorý patril medzi najväčšie chemické koncerny v strednej Európe. V roku 1934 sa stal jedným z jeho riaditeľov a od roku 1935 až do marca 1939 bol jeho generálnym riaditeľom. Stal sa tiež podpredsedom Združenia československého chemického priemyslu.

Aktívny bol aj pedagogicky a publicisticky. Prednášal na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej a taktiež na Vysokej škole obchodnej v Prahe.

V časopise *Obzor národohospodársky* publikoval početné články venované menovému vývoju v Taliansku, Belgicku a Rakúsku, obehu peňazí v Anglicku, medzinárodnému clearingu zlata a vývoju cenovej hladiny a zadĺženia. Takmer každoročne odznievali jeho prednášky v Českej spoločnosti národohospodárskej, vydávané vo forme brožúr. Týkali sa predovšetkým medzinárodného finančníctva a vývoja mien. V roku 1937 vydali v pražskom vydavateľstve Impresa jeho knihu *Československé hospodárství v krizi*.

Vo svojich publikáciách sa Basch prejavoval ako liberálny ekonóm. Vystríhal pred rozširovaním štátneho zasahovania do súkromného priemyselného podnikania, pred nebezpečením smerovania k tzv. riadenému hospodárstvu. Riadené hospodárstvo podľa neho nevyhovovalo potrebám ekonomiky priemyselného štátu vysoko orientovanej na export, takej, ako bola ekonomika ČSR. Formuloval to jednoznačne: „... riadené hospodárstvo sa nehodí pre vývozný priemyselný štát.“⁹ Naproti tomu jeho bývalý študent Imrich Karvaš štátne zásahy akceptoval, najmä pri prekonávaní zaostalosti ekonomiky Slovenska.

Po prepadnutí ČSR nemeckou armádou v roku 1939 Antonín Basch emigroval do Veľkej Británie a z nej do USA. V rokoch 1940 až 1942 prednášal na Brownovej univerzite v Providence a v nasledujúcich rokoch na kolumbijskej univerzite v New Yorku.

Nezanedbateľná je jeho bohatá publikačná činnosť v USA, v ktorej sa prejavil ako znalec európskych pomerov.

Z významnejších diel možno uviesť knihu *The new economic warfare* (1941) – analýzu predvojnového európskeho hospodárstva a úvahy o jeho povojnovom vývoji. V roku 1943 vyšla jeho práca *The Danube basin and the German economic sphere* a v prílohe časopisu *American Economic Review*

rozsiahly príspevok *European economic regionalism* venovaný otázkam európskej ekonomickej integrácie.

V januári 1945 vydali jeho knihu *A price for peace: the new Europe and world markets* zameranú na budúcnosť európskeho hospodárstva a jeho miesta vo svetovej ekonomike.

Antonín Basch sa aj v USA hlásil k bratislavskej univerzite. Percy W. Bidwell v recenzii jeho knihy *The new economic warfare* v časopise *Journal of Political Economy* napísal o autorovi: „... an emigré, formerly professor of economics at the University in Bratislava.“¹⁰

Vo svojich publikáciách Basch venoval značnú pozornosť povojnovému hospodárskemu vývoju Európy a Československa,¹¹ ktorý nemal byť obnovou stavu pred vojnou, ale prestavbou ekonomiky sledujúcou preorientovanie sa na vysoko špecializované výrobky a s tým spojenou exportnou expanziou.

Počas vojny Basch spolupracoval ako hospodársky expert s exilovou vládou ČSR v Londýne. V júni 1944 bol v Bretton Woods členom päťčlennej československej delegácie vedenej ministrom financií L. Feierabendom spolu s E. Hexnerom, J. Mladekom, a J. Hančom na zakladajúcej konferencii Medzinárodného menového fondu a Medzinárodnej banky pre obnovu a rozvoj.¹²

Jeho názory na povojnový vývoj v ČSR¹³ sa však líšili od postoja členov exilovej vlády i samotného prezidenta Beneša. Títo, podobne ako politici

v západoeurópskych krajinách, pripúšťali uplatňovanie prvkov národohospodárskeho plánovania a určitý stupeň nacionalizácie priemyslu.

Na rozdiel od nich bol Basch proti rozširovaniu štátnej intervencie. Formuloval to jednoznačne už v r. 1941 v knihe *The new economic warfare*: „Domnievam sa, že ak štát obmedzí svoje zasahovanie na všeobecnú kontrolu (ide najmä o problém hospodárskych cyklov a nezamestnanosti), hospodársky život môže zostať neregulovaný a neriadený, okrem riadenia vyplývajúceho samozrejme z hry súkromného podnikania a slobodnej iniciatívy.“¹⁴

Aj v spise *A price for peace: the new Europe and world markets* vyslovuje v kapitole *Europe goes left* kritický názor na národohospodárske plánovanie a nacionalizáciu priemyslu, o ktorej napísal, že rozhodnutie o nej sa nezakladá „... na ekonomickej výhodnosti, ale stalo sa politickou otázkou.“¹⁵

Po vojne zostal v USA. Pracoval vo Svetovej banke v rôznych pozíciách vedúceho ekonóma – okrem iného bol jej stálym zástupcom v Indii a vedúcim oddelenia kapitálového trhu. Po ukončení činnosti v banke pôsobil na Michiganskej univerzite. Bol tiež poradcom Medziamerickej rozvojovej banky a Ázijského inštitútu pre rozvoj a plánovanie.¹⁶ Publicisticky bol aktívny ako autor kníh o problematike ekonomiky rozvojových krajín.

Antonín Basch zomrel 18. marca 1971 vo Washingtone.

Literatúra:

- Antonin Basch: World Bank aide. In *The New York Times* 19. 3. 1971.
- BASCH, A.: Teorie inflace. Bratislava: Knihovna Právnické fakulty Univerzity Komenského, 1922.
- BASCH, A.: Československé hospodářství v krizi. Praha: Impressa, 1937.
- BASCH, A.: The new economic warfare. Columbia University Press, 1941.
- BASCH, A.: A price for peace: the new Europe and world markets. Columbia University Press, 1945
- BIDWELL, P. W.: The New Economic Warfare. By Antonin Basch. In *Journal of Political Economy*, 1942, roč. 50, č. 3, s. 465-466.
- GONĚC, V.: Antonín Basch a jeho přínos světovému ekonomickému myšlení. In *Milý Bore... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám*. Brno : Matice moravská et al. 2003, s. 73-81.

- HOLEC, R.: Ervin Hexner (Zabudnutý ekonóm). In *Biatec*. 2015 roč. 23, č. 10, s. 28-30.
- JINDROVÁ, A.: Antonín Basch. In *Havlíčskobrodsko: vlastivědný sborník 25*. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny et al. 2011. s. 145-161.
- KARVAŠ, I.: Vztah daní a priemyslu. In *Prúdy*. 1924, roč. 8, č. 4, s. 240-246, č. 5, s. 300-304.
- KARVAŠ, I.: Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. Bratislava: Knih. Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1928.
- Komentář k daňové reformě. Část III: Zákon o stabilizačních bilancích (napsali K. Bajer, Doc. Dr. A. Basch). Praha 1927.
- NIKODYM, T. – NIKODYM, L. – BRHELOVÁ, J.: Antonín Basch and the Economic Nature of WWII: A Liberal Approach. In *History of Economic Ideas*. 2016, roč. 24, č. 2, s. 141-164.

- 10 BIDWELL, P. W.: *The New Economic Warfare*. By Antonin Basch. In *Journal of Political Economy*, 1942, roč. 50, č. 3, s. 465.
- 11 GONĚC, V.: Antonín Basch a jeho přínos světovému ekonomickému myšlení. In *Milý Bore... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám*. Brno : Matice moravská et al. 2003, s. 73-81.
- 12 HOLEC, R.: Ervin Hexner (Zabudnutý ekonóm). In *Biatec*. 2015, roč. 23, č. 10, s. 28-30.
- 13 NIKODYM, T. – NIKODYM, L. – BRHELOVÁ, J.: Antonín Basch and the Economic Nature of WWII: A Liberal Approach. In *History of Economic Ideas*. 2016, roč. 24, č. 2, s. 141-164.
- 14 BASCH, A.: *The new economic warfare*. Columbia University Press, 1941, s. 175.
- 15 BASCH, A.: *A price for peace: the new Europe and world markets*. Columbia University Press, 1945, s. 165.
- 16 Antonin Basch. *World Bank aide*. In *The New York Times* 19. 3. 1971.